

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

OP ZIJN PAASBEST

Hij is op z'n paasbest. Die uitdrukking wordt nog wel gebruikt om aan te geven dat iemand zich in z'n mooiste kleren heeft gestoken. Het is een beetje ouderwetse uitdrukking aan het worden. De gedachte aan Pasen is er echter niet in verloren gegaan. Als iemand zegt: op z'n paasbest, dan roepen die woorden vaag een beeld op van mensen in nieuwe kleren aan de wandel in de vrije paasdagen. Schoongeboend, keurig uitgemonsterd, gloednieuw op stap in het lenteweertje, in de zich vernieuwende natuur. De moderne tijd heeft aan dit beeld wel een ouderwets tintje gegeven, maar iets ervan kunnen we nog wel na-voelen.

Op z'n paasbest. In die woorden zit ook iets van: een nieuw begin maken, opnieuw starten. We stropen de oude kleren van ons af, we keren het verleden de rug toe en gaan aan de slag alsof het voor het eerst was. Het leven is een steeds opnieuw beginnen. Dat klinkt nogal opgewekt en hoopvol. Het is ook heel mooi en aantrekkelijk. Maar hoort het nog bij onze tijd? Is het niet evenzeer aan het verouderen als de uitdrukking op z'n paasbest? Het leven begint steeds opnieuw, de nieuwe mens neemt de plaats in van de oude, horen zulke woorden en gedachten niet bij een idealistische verleden tijd toen men nog geloofde in een nabije toekomst van vrede, toekomst van mensenliefde en toekomst van eendracht over de gehele wereld?

Het is heel gemakkelijk de gedachte van het leven, dat steeds opnieuw begint, verachtelijk te verwerpen of enthousiast ermee in te stemmen. Ook in deze zaken wisselt de ene mode de andere af. Op het ogenblik staat het goed het leven voor rot te verklaren, voor een afschuwelijke zaak. Iedere mens is een Eichmann, elk streven is in beginsel geneigd tot O.A.S. methoden. Voor wie deze mening is toegedaan is de gedachte dat het leven steeds opnieuw begint, daarom eerder een schrikbeeld dan iets aantrekkelijks. Want het betekent niets anders dan dat er geen einde komt aan de verschrikkingen, aan de misdaad. Op deze manier wordt tegenwoordig veel gepraat. En in een andere tijd doet

het tegenovergestelde opgeld; dan wordt de goede mens naar buiten gedraaid en krijgt de gedachte dat het leven steeds opnieuw begint een hoopvolle klank. Oppervlakkig schijnt het een stuivertjewisselen, een modekwestie. In feite is het iets dat te maken heeft met een echte menselijke houding tegenover het leven als vernieuwing.

Uit oeroude tijden stamt het verhaal van de man die door de goden is veroordeeld in de onderwereld zonder ophouden hetzelfde hopeloze werk te doen. Aan de voet van een berghelling ligt een zware steen. Met inspanning van al zijn krachten moet hij het gevaarte, al kantelend, naar de top van de berg opduwen. Maar op het moment, dat hij de voldoening zal hebben zijn gezwogen beloofd te zien, omdat de steen goed en wel op de top zal zijn aangeland, ontglipt hem het onhandelbare ding. Binnen enkele seconden ligt het beneden. En de man is gedwongen af te dalen en opnieuw te beginnen. Hij doet het. Maar de geschiedenis herhaalt zich. Even voordat de top wordt bereikt en de laatste zware zucht mag worden geloosd, kan de man de steen niet meer houden. Hij moet hem loslaten. En even later opnieuw beginnen.

Wel is dit verhaal een beeld uit de onderwereld en van iemand die na zijn dood door de goden wordt gestraft. Maar het kan in onze tijd dienst doen als een beeld van het menselijke leven op aarde. Er spreekt dan een tragische levenservaring uit: de ervaring, dat ons leven niet anders is dan een voortdurend opnieuw beginnen, dan handelen zonder uitzicht, een onophoudelijk actief zijn zonder resultaat. Wij kennen slechts bedrogen verwachtingen of een dof zwoegen zonder meer. Wij beginnen elke keer aan éénzelfde hopeloze onderneming, of we ook al nieuwe kleren aantrekken en in de paaszon gaan wandelen. Die schone schijn bedriegt ons niet. Het is het oude, vergeefse leven dat opnieuw begint.

Maar uit diezelfde oeroude tijden is ons nog een ander verhaal overgeleverd, dat in beeld brengt hoe het leven steeds opnieuw begint. Met trage wiekslagen daalt een gro-

te vogel naar de aarde, vermoed tot ster-
vens toe. Hij strijkt neer op een stapel hout,
die datzelfde ogenblik door de zon in vlam
wordt gezet. Als het vuur heeft uitgewoed,
wikt uit de as een jonge vogel op, de
nieuwe wondervogel Fenix, en begint zijn
vlucht. Zeker, een sprookje, een fantasie-
verhaal, aardig om te horen. Maar wat moe-
ten we ermee? Als al zulke oeroude verhalen
brengt het een diepe menselijke ervaring in
beeld. Het is geen willekeurig bedacht ver-
haaltje voor kleine kinderen. Dan zou het
niet zoveel eeuwen van generatie op gene-
ratie zijn overgeleverd en dan zouden niet
zovele grote dichters, denkers en schilders
erdoor zijn geïnspireerd. Er spreekt een be-
vrijdende levenservaring uit. Volgens deze
ervaring is ons leven gekenmerkt door de
mogelijkheid van vernieuwing, waarbij het
oude achtergelaten wordt en het begin een
werkelijk nieuw begin is en niet de herha-
ling van hetzelfde. Blijkbaar zit dat besef al
even diep in ons geworteld als dat andere:
dat het leven telkens opnieuw begint met
ons de hopeloze handelingen te laten ver-
richten, die wij ook al tevoren deden.

Het verhaal van die man uit de onderwe-
reld en het verhaal van de vogel Fenix, het
zijn beelden van twee volslagen tegengestel-
de levenservaringen. Maar wij zouden geen
mensen zijn als we ze niet in onszelf kon-
den verenigen. Want zo is het toch: wie van
ons zou durven ontkennen dat het leven
niets belooft omtrent het bereiken van ons
doel; wie zou durven loochenen dat het leven
voortdurend nieuwe mogelijkheden inhoudt
tot vernieuwing en bevrijding? Het doel is
altijd hetzelfde: dat elk individu een leven
zal leiden dat aan zijn eigen menselijke mo-
gelijkheden beantwoordt; dat er een waar-
lijk menselijke samenleving zal zijn. Zullen
we, persoonlijk en gezamenlijk ooit dat doel
bereiken? Deze vraag heeft geen antwoord.
We weten het niet. En menigmaal schijnt het
ons toe, dat we bezig zijn te handelen als die
man in de onderwereld. Dat wij gedoemd
zijn steeds opnieuw te beginnen en nooit
verder komen. Maar op andere ogenblikken
weten wij maar al te goed, dat er van wer-
kelijke vernieuwing sprake kan zijn en van
een daarmee gepaard gaande bevrijding. De
man van wetenschap, die een ontdekking

doet tot heil van onze gezondheid, kan nooit
het gevoel hebben, dat de steen hem op het
laatste ogenblik uit de handen geglipt is. En
bevrijding van ziekte en lichamelijk ongemak
is een bevrijding uit omstandigheden die ons
kunnen belemmeren in de ontplooiing van
onze persoonlijkheid. De denker, die onze
inzichten verdiept en nieuwe gebieden van
de geest betreedt, hij kan niet het gevoel
hebben tevergeefs te hebben gezwoegd. En
hij bevrijdt onze geest van bepaalde beper-
kingen. Wie vastgelopen is in het leven en
uit eigen kracht, of aangespoord door ande-
ren, weer op dreef komt, die weet uit erva-
ring wat bevrijding en vernieuwing beteke-
nen. Het verhaaltje van de wondervogel
Fenix is voor hem geen sprookje zonder
meer, maar een beeld van wat er innerlijk
met hem zelf is gebeurd. Iedere dag doen
talloze mensen overal op aarde dergelijke
ervaringen op. Het leven kan, bevrijd van
belemmeringen, die ons beletten onszelf te
zijn, werkelijk opnieuw beginnen, d.w.z. als
vernieuwd beginnen.

Die man uit de onderwereld heette Sisy-
fus. Wij kennen hem goed, want hoe
dikwijls verloopt ons leven op dezelf-
de wijze als het zijne. Maar iets van Fenix
hebben wij ook in ons. Als wij in de mense-
lijkheid een mogelijkheid zien en een waar-
borg vinden voor echt menselijk leven dan
moeten we wel van die twee waarheden uit-
gaan: van Sisyfus en van Fenix. Men zegt
wel eens dat de humanist terwille van Fenix
doet alsof de man uit de onderwereld niet
bestaat. Dat is een vergissing, die nogal eens
gemaakt wordt door degenen die, omdat zij
uitsluitend met Sisyfus in de onderwereld
wensen te verkeren de opvlucht van de vo-
gel Fenix natuurlijk niet kunnen waarne-
men. Het humanisme daarentegen heeft de
meeste belangstelling voor het zich telkens
vernieuwende, voor het telkens herboren
leven. Die levenservaring spreekt de huma-
nist het sterkst aan. De mogelijkheid van
levensontplooiing, de mogelijkheid van be-
vrijding is immers de mogelijkheid om per-
soonlijk en als samenleving op een enigszins
menswaardige manier te bestaan. En daar-
heen richt zich toch ons verlangen. Dat stre-
ven werkt toch door de gehele mensheid,

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het
Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen
personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

Vakantie 1962

De buitenwerkcommissie van het Humanistisch Verbond organiseert de volgende
kampen. Voor nadere inlichtingen: Centraal Bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

Kinderkamp 10—12 jaar Elspeet 14—21 juli f 39,50

Tentenkamp 13—15 jaar Texel 31 juli—10 aug. f 50,—.

id. id. id. 18—28 aug. f 50,—.

Zeilkamp volw. en kinderen Langweer 4—18 aug. f 65.— per week.

overall ter wereld; en in onze tijd meer dan ooit. Volken worden zelfstandig, rassenscheidingen worden opgeheven, armoede wordt internationaal bestreden. Wij horen dagelijks van de enorme moeilijkheden waarmee dit proces gepaard gaat. De kranten en de radio sparen ons geen details. Zij zorgen ervoor dat wij Sisyfus, de man uit de onderwereld; niet uit het oog verliezen. Want hij met zijn eindeloos moeizaam zwoegen, steeds opnieuw hetzelfde, hij is het beeld van de mensheid die in haar weg opwaarts telkens weer terugglijdt en de nederlaag lijdt ten aanzien van haar eigen idealen. De mensheid die zich wil verheffen uit nood en geweld, uit barbaarsheid en schrik en die tot die verheffing middelen gebruikt, welke nood en geweld met zich meebrengen; dood en verderf zaaien onder de mensen.

Wie zorgt ervoor dat wij de vogel Fenix niet vergeten? Dat wij de mogelijkheid tot iets meer menselijkheid te geraken in de wereld niet uit het oog verliezen? Wie anders dan wijzelf. En zo wordt het ook overall ter wereld begrepen. Temidden van de verschrikkingen en de dreigingen van onze tijd is het verlangen naar meer menselijkheid actief werkzaam. Een klein maar veelzeggend symptoom daarvan is b.v. de ontmoeting van humanisten uit de gehele wereld, welke ontmoeting deze zomer in Oslo zal plaats vinden. En dichter bij huis: waarom bestaat er b.v. in Nederland een Humanistisch Verbond? Zeker niet om met mensen die hetzelfde denken bij elkaar te kruipen en zodoende het verschil met anderen te demonstreren. Het Humanistisch Verbond bestaat om het voor ieder, die gelooft in de kracht van de menselijkheid, praktisch mogelijk te maken dat hij zich geestelijk onbepaald en naar zijn eigen mogelijkheden kan ontwikkelen.

Daarom kunnen wij geboeid worden door het symbool van het zich steeds vernieuwende leven: de vogel Fenix, die, gestorven, uit zijn as herrijst. Want op de momenten dat wij het leven zo aanvoelen, worden krachten in ons wakker, die gericht zijn op het scheppen van voorwaarden en toestanden, die ons eigen leven en dat van anderen waarachtiger kunnen maken. Het is moeilijk hierover te spreken, zo in het algemeen, voor deze onpersoonlijke microfoon. Ik bedoel maar te zeggen dat mens te zijn niet alleen betekent veel moeite, veel nederlagen, veel vergeefse pogingen, maar ook bevrijding, vernieuwing. Op paasmorgen mag aan deze gedachte wel een ogenblikje aandacht worden gegeven, ook al is het een verschijnsel van iedere dag gedurende het gehele jaar.

Ik wens u goede Paasdagen toe.

J. C. BRANDT CORSTIUS

de mensen wereld

de wereld, waarin ik geloof,
is die van mensen,
zoals ze altijd geweest zijn
van de beginne af
toen zij rechtop gingen
met de voeten op de grond
en het hoofd in de lucht.

van mensen
die in hun groeien.
breken de boeien
die kluisteren hun wezen.
gelijk ook ieder voorjaar weer
de nieuwe spruit de bodem breekt
en zich van de aarde uit
naar de bevrijding richt.

van mensen
met gebreken, onvolmaakt.
die vol twijfel naarstig zoeken,
die in hun fouten lessen lezen,
die tasten naar het evenwicht
van het lichaam en de geest,
wanneer hen het leven richt.

van mensen,
die haten en liefhebben
die breken en bouwen,
die lachen en rouwen,
die menselijk zijn
die iedere weerstand tarten.

van mensen,
die geboorte als knop beleven,
het leven als een bloei.
die de goede dood
als het avondrood aanvaarden.

Uit „Late Haver”

door Joop Oversteegen.

De Ark

Het humanistisch vakantie- en conferentie-oord „De Ark” heeft nog plaats voor individuele gasten.

Reserveer echter spoedig, zulks om teleurstelling te voorkomen.

Prijs f 50,75 per week tot 7 juli en na 25 augustus. Van 7 juli tot 25 augustus f 57,75. Kinderen tot 10 jaar en leden Humanistisch Verbond reductie.

Voor groepen alleen nog tot 14 juli en na 1 september.

Het zal ongeveer veertig jaar geleden zijn, dat ik voor het eerst een boek van Henri Bergson in handen kreeg, zijn proefschrift, waarin de weg, die hij later zal gaan zich al duidelijk aftekent. Wat een ontdekking! Ik herinner mij nog de diepe indruk, die zijn zorgvuldig waarnemen en zijn heldere betoogtrant op mij maakten. Ook mijn teleurstelling, toen ik mijn geestdrift over dit werk tegenover een ernstige beoefenaar van de wijsbegeerte uitsprak en ten antwoord kreeg: „O die, een modefilosoof, geen echte wijsgeer”.

Een modefilosoof? Het is waar, het grote amphitheater van de Sorbonne liep vol, als hij de kathedraal bestijgen zou. En het waren niet allen vakmensen, die de collegebanken vulden. Maar kan het ook zijn, dat dit kwam, doordat hij dank zij „een zeldzame gave der natuur het vermogen bezat om, wat in zijn tijd als een onuitsprokkelend gevoel leefde, tot klare uitdrukking te brengen” (Pos in zijn herdenkingsrede te Sint Michielsgestel)? Het is het noodlot van hen, die dit kunnen, dat zij ook weerklank vinden bij veel eendagsbewonderaars.

Geen echte wijsgeer? Dat kan alleen iemand zeggen, die deze naam reserveert voor de filosoof, die zijn denkbeelden in de vaste vorm van een wijsgerig stelsel brengt. Bergson deed dat niet. Maar in dit opzicht is hij in goed gezelschap o.a. in dat van Socrates. De gewraakte opmerking suggereert, dat zijn onvermogen zijn ideeën in 'n gesloten geheel samen te vatten hem in gebreke deed blijven. Zo was het echter niet. Zijn dynamische denktrant maakte het hem onmogelijk aan de eis van systeemvorming te voldoen. Daardoor wordt immers inzicht, dat in beweging wil blijven, geweld aangedaan. Als student beoefent hij de wiskunde en gaan zijn opvattingen in de richting van het positivisme, d.i. die filosofie, welke de empirische wetenschappen, zowel wat hun methode van onderzoek als wat hun resultaten betreft als de enig mogelijke bron van een verantwoorde levens- en wereldbeschouwing ziet. Het verhaal gaat van hem, dat, toen een van zijn leermeesters hem in de klas verweet, dat de aan zijn zorg toevertrouwde boekerij niet in orde was en zei: „Dat moet uw ziel van bibliothecaris toch schokken”, de hele klas in koor uitriep: „Bergson heeft geen ziel”. Dat was de reputatie, waarmee hij begon.

Deze jonge man wijdt zich een paar jaar later geheel aan de studie van de wijsbegeerte. In zijn dissertatie slaat hij een geheel andere weg in. Hij laat daar zien hoe de methode van de natuurwetenschappen on-

bruikbaar blijkt, zodra een poging wordt gedaan de bewustzijnsverschijnselen, gewaarwordingen, gevoelens, gedachten, zoals die zich aan ons in de zelfwaarneming voordoen, te bestuderen. De betrekkingen, die hij daar ontdekt, laten zich niet tot ruimtelijke relaties tussen gemeten grootheden terugbrengen. Zij spelen zich immers niet in een wereld van ruimte en tijd af maar kennen alleen opeenvolging in tijd, in een andere, dan die de klok aanwijst. Die klokke tijd verschafft ons nl. een reeks van tijdstippen op onderling gelijke afstanden van elkaar en heeft niets gemeen met de innerlijk doorleefde tijd. Deze is gevuld met voorvallen van uiteenlopende hoedanigheid, die in het schema van meetbare tijdsdelen niet passen. Wij beleven immers minuten vol spanning, die uren duren en dagen, die omvliegen (onze taal laat niet toe het anders dan op deze paradoxale manier te zeggen). Het „nu”, dat wij leven, is niet het afmetingsloze tijdstip, dat het voorbijge verleden volstrekt scheidt van de toekomst. Het duurt en is geladen met wat het uit het verleden meedraagt en zwanger van een stuk toekomst, dat in wording is.

Bergson heeft vóór Freud, op een geheel andere wijze dan deze, het niet-rationele in de mens: zijn belevingswereld met het spontane en creatieve er in en met haar waardeeringen, de verwekkers van vreugde en smart, in zijn natuurlijke rechten hersteld. Dat heeft velen geleerd weer onbevangen te staan tegenover de werkelijkheid van hun innerlijk leven en aldus bevrijdend gewerkt. Een late vrucht van zijn tot het einde toe voortschrijdend filosoferen is de fijnzinnige studie „De twee bronnen van de moraal en van de religie”, waarin evenals in al zijn ander werk een uitgebreid feitenmateriaal verwerkt is. Verhelderend en inspirerend is het onderscheid, dat hij daar maakt tussen de gesloten en de open gemeenschap en dus tegelijk tussen de gesloten en de open mens. Verhelderend, omdat het onder volledige erkenning van het feit, dat de gangbare moraal (en godsdienst) maatschappelijk bepaald is, hij plaats laat voor de beide herscheppende invloed, die er van de mens uit kan gaan. Inspirerend in zo ver hij prikkelt tot het doorbreken van de eigen geslotenheid.

Bergson heeft geen school gemaakt, dat zou ook de beweging, die voor zijn denken essentieel is, hebben doen vastlopen. Maar er zijn in deze eeuw weinig denkers van betekenis geweest, die niet op een of andere wijze door hem beïnvloed zijn.

D. H. PRINS

lezingen voor de radio

- zo. 29 april VARA 9.45 uur: Mej. J. J. Th. ten Broecke Hoekstra: „Dierenbescherming”.
- wo. 2 mei AVRO 16.00 uur: J. P. van Praag: „De kleine dingen”.
- zo. 6 mei VARA 9.45 uur: A. L. Constandse: „De troost van de rede”.
- zo. 13 mei VARA 9.45 uur: J. P. Mazure: „Persoonlijk voortbestaan”.